

ХУЛОСАИ

комиссияи экспертии шурои диссертациони 6D.KOA-021 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Низомова Саидахон Ильёсовна дар мавзӯи “Хусусиятҳои лексикографии “Муқаддимат-ул-адаб”-и Замахшарӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (Phd), доктор аз рӯи ихтисоси 6D021000 – Филологияи хориҷӣ (6D021003 – Забонҳои мамолики хориҷии Аврупо, Осиё, Африко, бумиёни Амрико ва Австралия (забони арабӣ))

Омӯзиши фарҳангшиносии дузабонаи арабӣ-тоҷикӣ, ки аз самтҳои камтаҳқиқшудаи фарҳангшиносии мост, паҳлуҳои гуногуни назариву амалии забоншиносӣ, бавижа хусусиятҳои фарҳангшиноширо дар иншои қомусҳои ду ё бисёрзабона, усули тарҷумаву ташреҳ дар ин гуна фарҳангҳо ва амсоли инро боз хоҳад кард. То имрӯз фарҳангҳои дузабона бисёр таълиф шуда бошанд ҳам, на ҳамаи онҳо мавриди баррасиву таҳқиқу тадқиқ қарор гирифтаанд.

Вобаста ба ин, фарҳанги “Муқаддимат-ул-адаб”-и Ҷоруллоҳ Маҳмуди Замахшарӣ чун фарҳанги дузабона ҳовии аҳаммияти илмӣ мебошад. Ин фарҳанг аз фарҳангҳои арабӣ-тоҷикиест, ки аз назари тақсимои мавод сохтори грамматикӣ забони арабро фарогир бошад. Яъне, дар баробари фарҳанги дузабона будан, вазифаи дастури забониро низ дорост. Фарҳанги мазкур бо ин хусусият, ки фарогири тамоми ҳиссаҳои нутқи забони арабист ва зерини ин ҳиссаҳои нутқ моддаҳои луғавӣ сабт шудааст, аз дигар луғатномаҳои ҳамсони худ бартарӣ дорад. Дар зимн, то ҳол ин асари Замахшарӣ дар забоншиносии тоҷикӣ мавриди баррасии алоҳида қарор нагирифтааст.

Дар диссертатсия бори аввал арзиш ва мақоми фарҳанги “Муқаддимат-ул-адаб”-и Ҷоруллоҳ Маҳмуди Замахшарӣ дар заминаи баррасӣ ва тадқиқи нусхаҳои хаттӣ, нашрҳои он, мақоми он дар рушди фарҳангшиносии дузабона, усули бақоргирии моддаҳои шарҳшаванда дар фарҳангҳои дузабона, хелҳои тарҷумаи форсӣ-тоҷикии моддаи арабӣ дар фарҳангҳо, заминаҳои тарҷума, усули қорбурди муродифоти форсӣ-тоҷикӣ дар шарҳ, навъҳои шарҳи моддаи луғавӣ, истифодаи калимот ва ифодаҳои шевагӣ дар зимни шарҳ навъҳои лексикаи тоҷикӣ дар фарҳанг ва мақоми забони тоҷикӣ дар он нишон дода шуд. Ҳамчунин, барои пурра нишон додани роҳҳо ва заминаҳои пайдоиш ва

ташаккулёбии фарҳангшиносии дузабонаи арабӣ-тоҷикӣ мухтасаран ба таърихи нигошт ва усули таҳияи бархе фарҳангҳои гурӯҳи мазкур низ таваҷҷуҳ гардид ва дар мавридҳои муайян маводи “Муқаддимат-ул-адаб” бо маводи фарҳангҳои мазкур бо усули қиёсӣ санҷида шуд.

Арзиши назариявии рисола дар он аст, ки дар он заминаҳо ва назарияву принсипи таҳлилу баррасии моддаи луғавӣ, шарҳи дастурӣ, усули ташреҳи калимаву ибора ва ҷумлаҳои арабӣ ба забони тоҷикӣ ба таҳқиқ кашида шудаанд. Истифодаи он дар доираи тадқиқоти забоншиносии забони арабӣ ва забони форсӣ-тоҷикӣ гӯшаҳои навро дар ҷойгузиниву тарҷумаи бархе вожагон ва ё таъбиру мафҳумҳо боз хоҳад намуд. Рисола зимни таълифоти фарҳангҳои дузабонаву бисёрзабона, тафсири, семинар ва курсҳои махсус ва таълифи осори илмӣ-тадқиқотӣ метавонад мавриди истифода қарор гирад. Дар маҷмӯъ, ҳосили таҳқиқоти рисола дар хондани лексияҳои назарӣ, машғулиятҳои амалӣ, таълифи рисолаҳои илӣ, магистрӣ, дипломӣ ва корҳои курсӣ дар факултетҳои марбут ба улуми филологӣ ба кор меояд.

Рисола аз муқаддима, се боб, даҳ фасл, хулоса ва феҳристи адабиёти илмӣ ва сарчашмаҳо иборат аст.

Боби якум таҳти унвони “Замахшарӣ ва муқаддимат-ул-адаб-и ӯ” аз се фасл иборат буда, дар он оид ба таърихи фарҳангҳои дузабонаи арабӣ-тоҷикӣ (форсӣ), мероси илмии Замахшарӣ ва “Муқаддимат-ул-адаб” –и ӯ ва мақоми он дар рушди фарҳангшинозорӣ пажӯҳиш сурат гирифтааст.

Боби дуюм “Вижагиҳои лексикографии “Муқаддимат-ул-адаб”-и Замахшарӣ унвон дошта, бахши асосии рисолаи илмии муҳаққиқро дар бар мегирад. Он ба таҳқиқи сохтор ва қисматҳои фарҳанг, принсипи интиҳоб ва ҷобачогузории моддаҳои луғавӣ ва баъзе вижагиҳои лексикаи забони тоҷикӣ бахшида шудааст.

Боби сеюм бо номи “Усули тарҷума ва ташреҳи маъно дар “Муқаддимат-ул-адаб”-и Замахшарӣ” аз чор фасл иборат аст. Боби мазкур бештар хусусияти услубӣ дошта, дар он роҳҳо ва усулҳои тарҷума, ташреҳи маъно дар фарҳангҳои дузабона, сермаъноӣ, муродифшавию ифодаҳои шевагӣ, ибороти

рехта ва ташреҳ тавассути аносири арабӣ таҳқиқ шудааст. Дар қисмати хулоса муҳимтарин дастовардҳои ин тадқиқот зикр ёфтааст. Номгуи адабиёт мувофиқи талаботи рисолаҳои илмӣ таҳия гардидааст.

Автореферати диссертатсия моҳияти диссертатсияро ба пуррагӣ фаро мегирад.

Муҳтавои рисола дар 11 мақолаи илмӣ (аз ҷумла, 5 мақола дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА-и Федератсияи Россия) интишор ёфтаанд.

Хулосаи умумии диссертатсия дастовардҳои таҳқиқ, мазмуну муҳтаво ва моҳияти масъалаҳои асосии корро муайян намуда, дурнамои мавзӯи кори диссертатсиониро нишон медиҳад. Муҳимии таҳқиқ, навгониҳои илмии диссертатсия ва арзиши илмию амалии корро ба эътибор гирифта, комиссияи экспертӣ ба чунин хулоса меояд, ки диссертатсияи Низомова Саидахон Ильёсовна дар мавзӯи “Хусусиятҳои лексикографии “Муқаддимат-ул-адаб”-и Замахшарӣ” кори таҳқиқии анҷомёфта буда, ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст ва онро барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 6D021000 – Филологияи хориҷӣ (6D021003 – Забонҳои мамолики хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони арабӣ)) ба ҳимоя пешниҳод кардан мумкин аст.

Комиссияи экспертӣ дар асоси банди 60-и “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ” пешниҳод менамояд:

1. Диссертатсияи Низомова Саидахон Ильёсовна дар мавзӯи “Хусусиятҳои лексикографии “Муқаддимат-ул-адаб”-и Замахшарӣ” кори илмии анҷомёфта буда, барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 6D021000 – Филологияи хориҷӣ (6D021003 – Забонҳои мамолики хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони арабӣ)) дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.КОА-021 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон тариқи овоздиҳии ошкоро ба ҳимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи эксперти муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ-таҳқиқиашон ба ихтисоси 6D021000 – Филологияи хориҷӣ (6D021003 – Забонҳои мамолики хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони арабӣ)) мувофиқат доранд, ба ҳайси муқаррризони расмӣ пешниҳод менамояд:

- **Сулаймонов Саидрахмон** – доктори илми филология, профессори кафедраи филологияи араби факултети забонҳои Осиё ва Аврупои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, узви шуро;

- **Носиров Сабур Музаффарович** – номзади илми филология, дотсент, мудир кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон;

3. Ба сифати муассисаи пешбар **Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни** пешниҳод мешавад.

4. Барои гузоштани эълони ҳимоя, матни диссертатсия ва автореферати он дар сомонаҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

5. Барои чопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис ва ирсол гардидани он ба нишониҳои таъиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи эксперти,
доктор илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Назарзода С.

Аъзои комиссияи эксперти:
доктор илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Гулназарзода Ж.

доктор илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Тураҳасанов Қ.

“27” октябрь соли 2023